

Małgorzata Konopnicka

REGULAMIN UROCZYŚĆCI ZŁOŻENIA HOŁDU LENNEGO JKM FRYDERYKOWI WILHELMOWI, KRÓLOWI PRUSKIEMU, PRZEZ SUWERENNE KSIĘSTWO ŚLĄSKIE I HRABSTWO KŁODZKIE DNIA 15 PAŹDZIERNIKA 1786 R.

Ustrój społeczno-polityczny Prus w XVIII w. jako państwa późnofeudalnego nadal opierał się na stosunkach lennych, których jednym z podstawowych składników był hołd, czyli ceremonia polegająca na publicznym uznaniu danej osoby za seniora, wobec którego lennik zobowiązywał się do szeroko pojętej lojalności publicznoprawnej. W zamian otrzymywał konkretne uprawnienia, zwyczajowo związane z określoną władzą tytułarną.

Ukształtowany w XIV w. rytuał hołdu lennego składanego zwierzchnim władzom przez przedstawicieli społeczeństwa śląskiego utracił swój pierwotny charakter w czasie wojny trzydziestoletniej. Ponownie do pełnego wymiaru symboliczno-rytualnego hołdu powrócono w 1741 r., kiedy to delegacja książąt i stanów śląskich złożyła przysięgę wierności Fryderykowi II. Przysięga hołdownicza z 1786 r., złożona królowi pruskiemu Fryderykowi Wilhelmowi II, była ostatnim tego typu wydarzeniem odbywającym się we Wrocławiu. Następni monarchowie pruscy, zrywając z akcentowaniem specyficznej pozycji Śląska i jej stolicy przyjmowali hołdy wszystkich prowincji swego kraju w Berlinie.

Uroczystość z 1786 r. nawiązywała do średniowiecznego rytuału hołdu i składała się z dwóch części: hołdu książąt, wolnych panów i delegacji kapituły katedralnej, który po nabożeństwie odbył się w Pałacu Królewskim, oraz hołdu prałatów, opatów i przełożonych zakonnych, delegacji szlachty, miast oraz cechów wrocławskich, również poprzedzonego nabożeństwem, który złożono na placu Solnym. Po ceremonii nastąpił uroczysty bankiet.

Oprócz interesujących informacji dotyczących samej procedury aktu, zawartych w regulaminie uroczystości oraz odnoszących się do stanowej struktury społeczeństwa śląskiego i jego wewnętrznych podziałów, należy zwrócić uwagę przede wszystkim na fakt zachowania w tekście fragmentu opisu dawnej struktury ustrojowoprawnej Śląska. Wymieniono w nim księstwa lenne

i wolne państwa stanowe, będące jednostkami podziału przestrzennego obowiązującego do 1740 r. W czasach pruskich jednak dawny podział terytorialny funkcjonował jeszcze przez długi czas, m.in. w treści korespondencji urzędniczej.

Tekst regulaminu został opublikowany w pierwszym tomie zarządzeń, mandatów, edyktów i reskryptów ustanowionych przez nowego pruskiego króla Fryderyka Wilhelma II. Był kontynuacją zbioru aktów prawnych wydawanych od 1740 r. dla Śląska przez Fryderyka II.

Wrocław, 13 październik 1786

**Regulamin uroczystości złożenia hołdu lennego
JKM Fryderykowi Wilhelmowi, królowi pruskiemu, przez Suwerenne Księstwo
Śląskie i Hrabstwo Kłodzkie dnia 15 października 1786 r.***

§ I

Uroczystość złożenia hołdu lennego JKM przez Suwerenne Księstwo Śląskie i Hrabstwo Kłodzkie, planowana na 15 dzień tego miesiąca we Wrocławiu, powinna przebiegać według następującego porządku:

- I. W Pałacu Najjaśniejszego Pana zostanie odebrana przysięga hołdownicza od:
 1. Sufragana von Rothkircha i proboszcza von Langenickela, reprezentujących księcia biskupa wrocławskiego, księcia nyskiego i grodkowskiego.
 2. Książąt sprawujących władzę w księstwach:
 - oleśnickim, bierutowskim,
 - żagańskim,
 - opawskim i karniowskim wraz z enklawami,
 - ziębickim i ząbkowickim,
 - źmigrodzkim,
 - siedlisko-bytomskim.
 3. Panów wolnych państw stanowych:
 - Sycowa,
 - Milicza,

* *Tekst pochodzi z: Neue Sammlung aller in dem souverainen Herzogthum Schlesien und der demselben incorporirten Graffschaft Glatz in Finanz- Policey- Sachen und ergangenen und publicirten Verordnungen, Edicte, Mandate, Rescripte u. welche während Zeit der glorwürdigsten Regierung Friedrich Wilhelms II. Königs von Preussen als souverainen Obersten Herzogs von Schlesien herausgekommen sind, 1 Band, 1786-1787, Breslau 1792, s. 27-32. Przekład: Małgorzata Konopnicka.*

Pszczyny,
Bytomia na Górnym Śląsku,
Goszcza.

4. Delegowanych wrocławskiej kapituły katedralnej.
- II. Przed balkonem siedziby najwyższych władz królewskich, znajdującej się na placu Solnym, zostanie odebrana przysięga hołdownicza od następujących osób:
1. Prałatów kapituł kolegiackich:
 św. Krzyża we Wrocławiu,
 w Głogowie,
 w Nysie,
 w Opolu,
 w Raciborzu,
 w Głogówku,
 prałatów, opatów klasztorów i przełożonych wszystkich księżęcych i innych, zgromadzeń zakonnych,
 deputowanych żeńskich zgromadzeń zakonnych,
 prowincjałów dominikanów, karmelitów, minorytów, kapucynów i franciszkanów oraz przełożonych zakonu bonifratrów we Wrocławiu i Prudniku.
 2. Rycerstwa śląskiego, zarówno księstw lennych, jak i dziedzicznych, wolnych państw stanowych i państw mniejszych.
 3. Deputowanych magistratów śląskich miast.
 4. Deputowanych cechów miasta Wrocławia.

§ II

Książęta, wolni panowie stanowi, generałowie oraz ministrowie powinni zebrać się w dniu, w którym odbędzie się przysięga o godzinie 9 rano w poczekalni Pałacu Królewskiego.

§ III

Stamtąd wyżej wspomniani wzorem JKM po godzinie 9 udadzą się do kościoła reformowanego, gdzie planowane jest nabożeństwo.

§ IV

Pozostałe osoby wymienione również w paragrafie I, niezbierające się jednak w Pałacu Królewskim, czyli:
 duchowni, prałaci i przedstawiciele kapituły,
 hrabiowie, baronowie i szlachta delegowana spośród rycerstwa śląskiego oraz reprezentanci magistratów miast udadzą się do kościoła św. Elżbiety i tam zajmą przeznaczone dla nich miejsca.

§ V

Po powrocie Najjaśniejszego Pana do pałacu deputowani księcia biskupa, książęta śląscy lub osoby ich reprezentujące, wolni panowie stanowi, wyznaczeni prałaci wrocławskiej kapituły katedralnej oczekiwać mają w poczekalni pałacu na wskazanie sali, gdzie odbędzie się uroczystość hołdu.

Tam, gdy JKM zajmie tron deputowani księcia biskupa, wspierający króla podczas tego wydarzenia, pierwsi dokonają aktu przysięgi. Po odczytaniu tekstu hołdu zadeklarują królowi swoją wierność, kładąc trzy palce na piersi.

Następnie świeccy książęta Śląska lub ich przedstawiciele, trzymając uniesione ku górze trzy palce, wypowiedzą przed królem tekst przysięgi.

Dalej w ten sam sposób postąpią panowie wolnych państw stanowych.

Po nich prałaci wrocławskiej kapituły katedralnej, trzymając na piersi trzy palce, wypowiedzą tekst przysięgi.

§ VI

Podczas gdy JKM odbierać będzie w swym pałacu przysięgę, niżej wymienieni przejdą z kościoła na plac Solny, przed balkon siedziby najwyższych władz, gdzie zajmą wyznaczone miejsca. Mowa tu o:

1. Wyznaczonych prałatach kapituł kolegiackich, opatach klasztorów i przełożonych zgromadzeń zakonnych, deputowanych zakonów żeńskich oraz o prowincjałach. Po nich w orszaku znajdować się będą:

2. Hrabiowie, baronowie oraz szlachta deputowana spośród rycerstwa śląskiego:

księstwa świdnickiego prowadzeni przez marszałka,

księstwa jaworskiego prowadzeni przez marszałka,

księstwa głogowskiego prowadzeni przez marszałka,

księstwa wrocławskiego, w skład którego reprezentacji wchodzi deputowani

magistratu wrocławskiego prowadzeni przez marszałka,

księstwa brzeskiego, prowadzeni przez marszałka,

księstwa opolskiego i raciborskiego, prowadzeni przez marszałka,

księstwa legnickiego i wołowskiego, prowadzeni przez marszałka,

księstwa oleśnicko-bierutowskiego, prowadzeni przez marszałka,

księstwa nyskiego i grodkowskiego, prowadzeni przez marszałka,

księstwa ziębickiego i ząbkowickiego, prowadzeni przez marszałka,

księstwa żagańskiego i żmigrodzkiego, prowadzeni przez marszałka,

księstwa opawskiego i karniowskiego z enklawami, prowadzeni przez marszałka,

oraz wolnych państw stanowych: Syców, Milicz, Pszczyna, Bytom i państw mniejszych Bogumina wraz z enklawami, Goli, Nowego Grodziska, Cieszkowa i Wodzisławia, prowadzeni przez marszałka.

Na zakończenie deputowani rycerstwa hrabstwa kłodzkiego prowadzeni przez marszałka.

3. Prowadzeni przez dwóch marszałków delegowani magistratów miast królewskich:

Świdnicy, Kamiennej Góry, Dzierżoniowa, Strzegomia, Bolkowa, Jawora, Jeleniej Góry, Lwówka, Kowar, Świerzawy, Wlenia, Legnicy, Złotoryi, Chojnowa, Lubina, Prochowic, Wołowa, Wąsosza, Rudnej, Ścinawy, Wińska, Namysłowa, Środy Śląskiej, Brzegu, Strzelina, Oławy, Kluczborka, Byczyny, Złotego Stoku, Niemczy, Srebrnej Góry, Głogowa, Kożuchowa, Zielonej Góry, Szprotawy, Góry, Świebodzina, Nowej Soli, Polkowic, Opola, Prudnika, Gliwic, Raciborza, Żar, Kłodzka, Bystrzycy Kłodzkiej, Łądką, Dusznik, Radkowa, Lewina.

- Prowadzeni przez dwóch marszałków delegowani miast prywatnych:

Nysy, Paczkowa, Grodkowa, Otmuchowa, Głuchołaz, Wiązowa, Oleśnicy, Bierutowa, Wołczyzna, Psiego Pola, Dobroszyc, Międzyborza, Strupiny, Trzebnicy, Ziębic, Ząbkowic Śląskich, Barda, Żagania, Przeżozu, Nowogrodu Bobrzańskiego, Głubczyc, Baborowa, Kłobuczyna, Kietrza, Bytomia na Dolnym Śląsku, Żmigrodu, Prusic, Pszczyny, Sycowa, Milicza, Mikołowa, Bytomia na Górnym Śląsku, Tarnowca, Twardogóry, Wodzisławia, Sułowa, Cieszkowa, Urazu, Kątów, Świebodzic, Wałbrzycha, Korfantowa, Boguszowa, Lubawki, Sulikowa, Dobromierza, Sobótki, Gryfowa, Mirska, Lubomierza, Nowogrodzka, Lewina Brzeskiego, Chobieni, Nowego Miasteczka, Sławy, Otynia, Czerniny Wielkiej, Koźła, Niemodlina, Głogówka, Dobrozdzenia, Krapkowic, Gorzowa Śląskiego, Leśnicy, Lublińca, Pyskowic, Oleśna, Skorogoszczy, Strzelec Opolskich, Toszka, Ujazdu, Białej, Rybnika, Międzylesia, Nowej Rudy, Bolesławowa.

Następnie reprezentanci cechów miasta Wrocław.

§ VII

Kiedy wymienieni w poprzednim paragrafie duchowni, rycerstwo, przedstawiciele magistratów, mieszczaństwo Wrocławia w wyznaczonym w regulaminie porządku ustawią się przed budynkiem najwyższych władz, JKM zajmie miejsce na tronie. Wówczas minister spraw zagranicznych hrabia von Hertzberg wygłosi do zebranych przemówienie. W imieniu stanów głos zabierze przewodniczący rejencji wirtembersko-oleśnickiej von Seidlitz.

§ VIII

Następnie radca von Schlechtendal wezwie do złożenia hołdu:

1. Wyznaczonych prałatów kapituł kolegiackich, opatów i przełożonych zgromadzeń zakonnych oraz prowincjałów wyżej wymienionych za-

- konów, którzy podczas czytania tekstu przysięgi położą na piersi trzy palce,
2. Hrabiów, baronów oraz deputowaną spośród rycerstwa szlachtę, którzy w trakcie czytania przysięgi wzniosą w górę trzy palce.
 3. Podobnie postąpią deputowani miast
 4. oraz reprezentanci cechów wrocławskich.

§ IX

Po przysiędze na znak marszałka hrabiego von Sandrezky należy trzykrotnie zawołać: „Niech żyje król Fryderyk Wilhelm”. Wiwatom towarzyszyć będą wystrzały armatnie, dźwięki werbli i trąbek.

§ X

Porządek ustalony dla przebiegu hołdu nie powinien służyć do rozstrzygnięcia spraw spornych bez uprzedniego ich zbadania.

Po uroczystości zostaną rozdane pieniądze, których ilość dla obecnych na hołdzie: szlachty, prałatów i przełożonych klasztorów oraz deputowanych miast, została ustalona w osobnych tabelach.

Wydane: Wrocław 13 października 1786

Fryderyk Wilhelm II

INSTRUCTIONS FOR THE CEREMONY OF SWEARING FEALTY TO HIS MAJESTY FREDERIC WILHELM, KING OF PRUSSIA, BY THE SOVEREIGN DUCHY OF SILESIA AND THE COUNTY OF KŁODZKO, HELD ON OCTOBER 15TH, 1786

Summary

The set of instructions for the ceremony of swearing fealty in 1786, included in the collection of decrees, edicts and mandates for Silesia – issued by the monarchs from 1740 – was one of the first orders by Frederic Wilhelm II, successor to Silesia’s annexation’s author, Frederic the Great. The former inherited the province – detached in the first half of XVIII c. from the Habsburg monarchy – which, at the beginning of

his predecessor's reign, underwent a series of reforms, imposing on it the Prussian-Brandenburg state model. Beside the glaring transformation of Silesia's territorial structure, which had done away with the existing administrative division of the region, a number of steps were taken to abolish the class institutions. Consequently, Silesia lost its political autonomy and turned into a kind of absolute state with the strict division into social classes which, however, did not have any political influence. The original text of the instructions for the ceremony reflects the structure of the class system and Silesia's internal divisions, emphasised by the order of swearing fealty. Yet, the old administrative division into duchies and smaller territorial units continued in popular tradition alongside the new official division and, as the original text reads, it was used even in official correspondence.

**REGLEMENT DES FEIERLICHKEITSVERLAUFS ZUR HULDIGUNG SEINER
MAJESTÄT FRIEDRICH WILHELM, KÖNIGS VON PREUSSEN DURCH
SOVERÄNES HERZOGTUM SCHLESIEN, GRAFSCHAFT GLATZ,
AM 15. OKTOBER 1786**

Zusammenfassung

Die Sammlung der seit 1740 herausgegebenen Anordnungen, Edikte und Mandate des schlesischen Monarchen enthielt auch ein Reglement der Belehnungsfeier aus dem Jahre 1786. Es war eine der ersten Anordnungen von Friedrich Wilhelm II., dem Thronfolger von Friedrich dem Großen, der zur Annexion Schlesiens führte. Friedrich Wilhelm II. erbt die in der ersten Hälfte des 18. Jh. von der Habsburger Monarchie abgetrennte Provinz, die anfangs der Regierung seines Vorgängers eine Reihe von Umgestaltungen erlebte, welche zum Ziel hatten, die preußisch-brandenburgischen Systemmuster auf den schlesischen Grund zu übertragen.

Außer der größten Raumstrukturänderung Schlesiens, die mit der damaligen Administrationsteilung zusammenbrach, wurde vieles unternommen, was u.a. die Abschaffung von Ständeinstitutionen zur Folge hatte. Deshalb wurde die Eigentümlichkeit des Systems Schlesiens zur Folge hatte abgeschafft. So entstand ein Typ des absoluten Staates, in dem eine enge Ständeeinteilung erhalten blieb. Die Stände hatten jedoch keine Möglichkeit, politisch wirksam zu sein. Der da zitierte Quellentext widerspiegelt die Struktur der Stände und der inneren Einteilungen Schlesiens, die im Huldigungseid stark hervorgehoben waren. Die Traditionen der ehemaligen administrativen Teilung des Landes in Herzogtümer und kleinere Einheiten hatten unabhängig von der amtlichen Einteilung überstanden. Wie der Quellentext beweist, sind sie sogar in der staatlichen Korrespondenz erhalten geblieben.